Algirdas Žalnierius

KAUNO SENAMIESČIO 4 IR 46 KVARTALO ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

Kauno 4 kvartalas yra V senamiesčio dalyje. Apie 0,5 ha plotą iš Š riboja Santakos, iš R Vandens gatvės, iš P - Nemunas. Į V nuo kvartalo yra tušti Nemuno ir Neries santakos plotai. XV-XVI a. ši miesto dalis priklausė bernardinių vienuolynui. XVI a. vienuolynas ėmė nuomoti ir įkeitinėti savo valdas miestiečiams. Prasidėję konfliktai tarp miesto ir vienuolyno išspręsti XVI a. pabaigoje, kai buvo pravesta Santakos gatvė. Į Š nuo gatvės esanti teritorija liko vienuolynui, P - iki pat Nemuno buvo atiduota miestui.

Archeologiniai kasinėjimai buvo atlikti kvartale projektuojamo vaikų darželio teritorijoje. 1982 ir 1986 m. PRPI čia ištyrė apie 700 m^2 plotą.

Pirminis žemės paviršius - oksiduotas priesmėlis, žvyras. Jo absoliutus aukštis ties Š kvartalo riba yra 25 m aukščiau jūros lygio. Į PV, link Nemuno, paviršius žeméja ir pasiekia 22 m lygį. Ryškesnis Nemuno terasos šlaitas yra V kvartalo dalyje.

Kultūrinių sluoksnių storis svyruoja nuo 1,6 iki 4,7 m. Ploniausias ŠR, storiausias - P-PV dalyje. Apie 30-50 % kultūrinių sluoksnių sudaro XIX-XX a. supiltos žemės.

Tyrinėtose vietose virš pirminio žemės paviršiaus pastebėtas ryškus degėsių sluoksnis. Keliose kvartalo vietose rasti dirbamos žemės plotai. P dalyje, arčiau Nemuno, 4,0-4,3 m gylyje rastos sudegusių medinių pastatų liekanos - apatinių vainikų rąstai. Pagal keramiką, juos būtų galima datuoti XIV a. Galbūt šie pastatai sudegė 1362 m. Kauno pilies puolimo metu, kurio aprašyme minimas priešpilis.

XV-XVII a. kvartale vyravo medinis užstatymas, nors rasti 4 XVI a. pabaigos - XVII a. mūrinių namų pamatai. Iš tyrinėjimų medžiagos matyti, kad kvartalas nebuvo reguliariai išplanuotas. Matyt, vienuoly-

nas, išnuomodamas žemę, nesilaikė aiškesnės tvarkos. Gyvenamieji namai stovėjo prie gatvelės, ribojusios kvartalą iš V pusės. Ūkiniai pastatai rasti R kvartalo dalyje prie dabartinės Vandens gatvės. Ten pat rasti kelių stačiakampių ir apvalių krosnių pamatai. Vienoje apvalioje krosnyje, kurios padas išgrįstas akmenimis, rasta spalvoto metalo šlako gabalų. Kai kurie kiemai išgrįsti akmenimis. Rasta buitinės keramikos, puodyninių ir plokštinių koklių, odos gaminių liekanų.

XVII a. vidurio karų metu kvartele stovėję pastatai sudegė ir nebuvo atstatyti. XIX a. viduryje žemės paviršius buvo užpilamas tvarkant Nemuno krantinę. Dabartinis užstatymas susiformavo tik XIX a. antrojoje pusėje - XX a.

1987 m., svarstydama konkursinius kvartalo užstatymo projektus, Kauno architektų sąjungos taryba pasiūlė vaikų darželio statybą atidėti, iki teritorija bus ištirta

Kauno 46 kvartalas yra ŠV senamiesčio dalyje. Iš ŠV jį riboja Kauno pilies fosa ir Neris, iš R - Trakų ir iš P - Pilies gatvės. Istorinių žinių apie šį kvartalą beveik neturime. Kai kurie šaltiniai mini šioje vietoje buvus Karališkąjį dvarą, kurio žemė XVII a. buvo pradėta nuomoti miestui. XVIII-XIX a. planuose kvartale pažymėti tik mediniai pastatai.

Archeologiniai tyrinėjimai buvo vykdomi inžinerinių komunikacijų rekonstrukcijos metu. Kvartalo PR dalyje buvo iškasta 190 m ilgio trasa.

Pirminis žemės reljefas kiek žemėja į ŠR. Jo absoliutus aukštis yra 26,65-26,90 m aukščiau jūros lygio, kultūrinio sluoksnio storis - 1,10-2,2 m.

Tyriant išskirti trys kultūrinio sluoksnio horizontai. Pirmajame virš pirminio žemės paviršiaus užfiksuotas 5-20 cm storio juodžemio, degėsių sluoksnis. Keliose vietose rasti sudegusių medinių pastatų (išliko molio aslų ir židinių) pėdsakai.

Sluoksnyje rasta žiestų puodų šukių, arbaleto strėlės antgalis. Indų šonai nuo petelių iki dugno puošti vertikalių įkartėlių eilėmis, banguotų linijų or-

namentu puoštos vos kelios šukės. Vertikaliomis įkartėlėmis puoštos keramikos fragmentų rasta senamiestyje ir anksčiau, bet apie jos chronologiją galima tik spėlioti. Čia aptiktas kultūrinis sluoksnis susiklostė iki mūrinės Kauno pilies statybos, nes virš jo yra supiltas iš pilies fosos iškastas ir paskleistas žvyras. Tai iki pilies statybos egzistavusios gyvenvietės pėdsakai, datuojami X-XIII a. Gyvenvietės sluoksnis plonėja ŠR kryptimi ir išnyksta 100-150 m atstume nuo pilies.

Antrasis kultūrinio sluoksnio horizontas susidarė XV-XVIII a., išliko sudegusių medinių pastatų liekanos. Pagal surinktus radinius jį galima datuoti ne anksčiau kaip XVII a. pirmąja puse.

Trečiasis kultūrinio sluoksnio horizontas susidarė XIX-XX a.

Vladas Žulkus

KLAIPĖDOS SENAMIESČIO PIETINĖS DALIES ŽVALGYMAS

PRPI Klaipėdos skyriaus 1987 m. pradėjo kasinėti dar neužstatytą kvartalą tarp Kastyčio, Didžiosios vandens, Mažosios ir Žaibo gatvių. Ištirtas 72 m^2 plotas, aptiktas 3,5 m storio XVI a. pradžios - XVIII a. kultūrinis sluoksnis su 5 užstatymo horizontais, nustatyta sklypo Nr. 2 užstatymo raida.

Senovėje šis kvartalas rėmėsi į Danės senvagę, todėl XVI-XVII a. paviršiai turi ryškų nuolydį link Didžiosios vandens g-vės, supilti stori niveliaciniai sluoksniai. Pirminis užstatymas datuojamas XVI a. pradžia, tuomet sklypus Nr. 1 ir 2 skyrė pinučių tvora. Tyrinėtame sklype, šalia Kastyčio g-vės, užstatymo dar nebuvo. XVI a. viduryje ir viename, ir kitame sklype pastatyti ūkiniai statiniai - matyt, sandėliai. Jie buvę karkasinės konstrukcijos, t.y. sienojai (apskriti ir tašyti) buvo suleisti į masyvių stulpų